

जाहिरातींचे दर.
सालील पत्त्यावर चौकशी
करावी.
व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.
वार्षिक वर्गणी
रु. ४.
(टपाल हंशिल माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिल्य अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख २२ जानेवारी, १९३६.

अंक ४

“ दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें ”

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विभेदारांस वाढता नफा वांटून
जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली
पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी:-

कॉमनवेलथ विमा कंपनी, लि. पुणे.

अध्यक्ष—श्री. न. चिं. केळकर, संचालक केसरी

हयातीतील विम्यास } दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला } हयातीनंतर विम्यास
३७॥ रु. } दर हजारी त्रैवार्षिक नफा } ४५ रु.

जास्त माहितीकरितां भेटा अगर समक्ष लिहा.

मॅनेजिंग एजन्ट्स.

स्वदेशी

कापड म्हणजे काय !

(१) स्वदेशी व्यवस्था (२) स्वदेशी
सूत (३) स्वदेशी मजुरी.

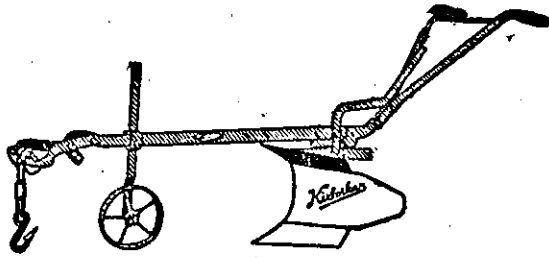
या तीन गोष्टी लक्षांत ठेवल्यानें
स्वदेशीबद्दल तुमची फसवणूक होणार
नाहीं.

हानरुमालापासून सर्व प्रकारचे
रेशमी, सुती व गरम कापड व टांचणी-
पासून सर्व प्रकारची स्टेशनरी वगैरे.

स्वदेशी माल मिळण्याचे
खात्रीचा पुण्यांतील एकच ठिकाण

स्वदेशी भांडार

लक्ष्मीरोड, पुणे २.

किलोस्कर

लोखंडी नांगर

आज ३,००,००० वर शेतकरी पूर्ण संतोषानें
वापरीत आहेत.

किलोस्कर नांगरांच्या निरनिराळ्या २६ नमुन्यांची सविस्तर
माहिती असलेला कॅटलॉग ताबडतोब मागवा.

किलोस्कर बंधु, लि., किलोस्करवाडी (सं. औंध)

एजंट:-केळकर बंधु, पुणे-नाशिक

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली

दी बृहन्महाराष्ट्र शुगर सिंडिकेट लिमिटेड, पुणे नं २.

१९३५-३६ च्या उंसाची लागवड सुरू झाली.

अंदाजी नफा शेंकडा ७ ते १० टक्के.

प्रॉस्पेक्टस व शेअर फॉर्म, कंपनीचे ब्यांकर्स व
मुख्य कचेरी २५७, बुधवार पेठ, पुणे नं. २
यांजकडे मिळतील.

FOR
SAFETY, ECONOMY
AND
DURABILITY
Consult

V. G. & Sons

ELECTRICAL and RADIO ENGINEERS
AND
LICENSED ELECTRICAL CONTRACTORS
Laxmi Road, Ganapati Chowk, POONA.

वर्गणीदारांस सूचना

१ जानेवारी, १९३६ रोजी 'अर्था' चें दुसरें वर्ष सुरू झालें. गेल्या वर्षाची ज्यांची वर्गणी अजून यावयाची असेल, त्यांनीं ती नव्या वर्गणीवरोवर सत्वर पाठवावी. ज्यांची मुदत संपली असेल, त्यांनीं अंक नको असल्यास तसें कळवावें.

व्यवस्थापक, 'अर्थ'

विविध माहिती

"बँक ऑफ महाराष्ट्र"

शनिवार, ता.८ फेब्रुवारी १९३६ रोजी "बँक ऑफ महाराष्ट्र" चें उद्घाटन सर सोराबजी पोचखनवाला ह्यांचे हस्ते होणार आहे.

रिझर्व्ह बँकेकरिता मुंबईत नवी इमारत

रिझर्व्ह बँकेसाठी मुंबई शहरांत नवी इमारत व्हावयाची आहे, व कोर्टांत राणीच्या पुतळ्याच्या मार्गे सरकारी टेलिग्राफ ऑफिसची इमारत आहे, तिच्या आवारांतली जागा तिच्याकरिता पसंत करण्यांत आली आहे. जुन्या इमारतीच्या काहीं भागाचा हि समावेश ह्या जागेत होणार आहे.

हिंदी रेल्वेजचें नऊ महिन्यांतलें उत्पन्न

गेल्या एप्रिल ते डिसेंबर अखेरच्या नऊ महिन्यांत हिंदुस्थानांतलें सरकारच्या मालकीच्या रेल्वेजचें एकूण उत्पन्न ६४ कोटी, ९० लक्ष रुपये झालें. पूर्ण वर्षांतल्या ह्याच मुदतींतल्या उत्पन्नाच्या मानानें हा आंकडा ६८ लक्ष रुपयांनीं कमी आहे. हिंदी रेल्वेजच्या सांपत्तिक स्थितींत सुधारणा अजून सुरू झाली नाहीं, हें उघड आहे.

तिकिटाशिवाय रेल्वेचा प्रवास

रेल्वेचा प्रवास फुकट करणारांची संख्या एवढी मोठी आहे की, त्या योगानें आपलें फार नुकसान होतें, अशी रेल्वेच्या अधिकाऱ्यांची तक्रार आहे. फुकट प्रवास बंद करण्याचे शिकस्तीचे प्रयत्न आपण केले तरी त्यांस यश येत नाहीं असें त्यांचें म्हणणें असून त्याबाबत कायद्याच्या शिक्षेची तजवीज व्हावी, अशी त्यांची सूचना आहे. ह्यासंबंधांत कायदा लवकरच होण्याचा रंग दिसत आहे.

चष्म्यांचा विमा

ग्रेट ब्रिटनमधील एका विमा कंपनीनें चष्म्यांचे विभे स्वीकारण्यास सुरवात केली आहे. चष्मा हरवला अगर मोडला, तर ही कंपनी ५ पौंडांपर्यंत खर्च करून नवा चष्मा देते अगर जुना दुरुस्त करून देते. वार्षिक हप्ता ५ शिलिंग वसतो.

मुंबई इलाख्यांतलें जंगल खात्याचें उत्पन्न

१९३४-३५ सालीं मुंबई सरकारच्या जंगलखात्यास ५५ लक्ष, ३४ हजार रुपये उत्पन्न मिळालें. त्यांतून खर्च वजा जातां निवळ नफा २४ लक्ष रुपये उरला.

रौप्य ज्युविली फंडाचा विनियोग

पंचम जॉर्ज बादशाहांचे रौप्यज्युविलीनिमित्त हिंदुस्थानांत उभारण्यांत आलेल्या फंडाची रकम १ कोटी, ३८ लक्ष रुपये झाली आहे. त्यापैकी सुमारे ९७ लक्ष रुपये (७०%) प्रांतांस परत मिळतील. उरलेले ४१ लक्ष रुपये (३०%) इंडियन रेड क्रॉस सोसायटी, सेंट जॉन्स अँड्युलन्स असोसिएशन, कौटेंस ऑफ डफरिन फंड व इंडियन आर्मी बेनिव्होलेंट फंड ह्यांत वांटण्यांत येतील. ही सर्व विभागणी बादशाहांच्या अनुमतीनेच होईल.

कामाच्या वेळांत विश्रांतीचें महत्त्व

कारखान्यांतील कामगारांना रोजचें काम करतांना साहजिकच कंटाळा व थकवा येतो. त्यांस योग्य वेळीं विसावा दिला, तर कामगारांस तें हवें असतेंच, परंतु त्याबरोबरच त्यांचेमधील आजारीपणाचें व अपघाताचें प्रमाण कमी होतें व त्यांची कार्यक्षमता वाढते, असा अनुभव आहे. इंग्लंडमधील एका कारखान्यानें कामगारांच्या इच्छेविरुद्ध सकाळीं पंधरा मिनिटें व दुपारीं १५ मिनिटें काम बंद ठेवलें. अर्ध्या तासाचें त्यामुळें जरी नुकसान झालें, तरी एकूण कामाचा उठाव त्यामुळें सवापट झाला !

मुंबई इलाख्यांतलें जवसाचें पीक

मुंबई इलाख्यांत ९६ हजार एकर जमिनीत जवस लावलेला आहे. हिंदुस्थानांतलें एकूण पिकाच्या मानानें ही लागवड फक्त ४ टक्के भरते. मध्यप्रांत (२८%), संयुक्त प्रांत (२५%) व बिहार आणि ओरिसा (१९%) हे जवसाच्या पिकाचे दृष्टीनें महत्त्वाचे प्रांत आहेत.

जंगलें आणि त्यांत चरणारीं जनावरें

मुंबई इलाख्यांतलें जंगलांत सुमारे २५ लक्ष जनावरें सरकारच्या परवानगीनें चारणीस लावलीं जातात आणि त्यांबद्दल फीचें उत्पन्न सुमारे ५३ लाख रुपये होतें. पांच ते सहा लक्ष जनावरें फुकट चरूं दिलीं जातात.

ब्रिटिश पौंडाची स्थिरता

गेल्या सालीं ब्रिटिश चलनी नोटांची सोन्यांत व्यक्त होणारी किंमत स्थिर राहिली आणि सोन्याचा आधार असलेल्या प्रमुख परराष्ट्रीय चलनांच्या हुंडणावळीच्या दरांत म्हणण्यासारखी चलविचल झाली नाहीं. बेल्जम व इटालियन चलन खालावल्याकारणानें त्यांच्या मानानें मात्र अनुक्रमे ३८ व ६-३ टक्के इतकी मजबुती ब्रिटिश नोटांस आली.

मनुष्यप्राण्याच्या आयुष्यांतलें वेळेची विभागणी

मनुष्य ७० वर्षे जगला, असें समजल्यास तो आपल्या आयुष्यांतलें १३ वर्षे बोलण्यांत दवडतो, ६ वर्षे जेवत असतो, २३ वर्षे मजा मारतो, १३ वर्षे आंग स्वच्छ करतो व २३ वर्षे झोपतो, असा हिशेब होतो. उरलेला वेळ कामांत खर्च करावयाचा, तर मग तो वांया न घालवणें जरूर नाहीं काय ?

कॅनडा देशाची संपत्ति

उत्तर अमेरिकेंत कॅनडा हा महत्त्वाचा ब्रिटिश 'डोमिनिअन' आहे. त्याची लोकसंख्या थोडी (सुमारे १ कोटी) पण विस्तार मोठा आणि संपत्तिहि भरपूर आहे. १९३५ सालीं कॅनडांतल्या शेतीच्या पिकाचें उत्पन्न सुमारे १३५ कोटी रुपये झालें आणि त्यांतलें ५० कोटींची किंमत गव्हाच्या उत्पन्नाची होती. त्याच वर्षी खनिज पदार्थांच्या कॅनडांतल्या उत्पादनाची किंमत सुमारे १०० कोटी रुपये भरली.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्गत

रुपये किंमत
ता. ११ जानेवारी रोजी पुरा झालेला आठवडा ८९,०९,६०९
ता. १८ जानेवारी रोजी पुरा झालेला आठवडा ७६,८४,०३६
ता. २१ सप्टेंबर १९३१ ते १८ जानेवारी १९३६ अखेर २,५९,१६,५८,५०६

अनुक्रमणिका.

१ विविध माहिती ... ४२	५ चांदीच्या बाजारांत पुनः गडबड—कै. वा. रा. ब. काळे—आर्थिक परिस्थिति व बालमृत्यू.	पृष्ठ	पृष्ठ
२ ही स्वस्ताई का महर्धता? ४३	५ सरकारी उत्पन्नाची वांटणी ... ४८		
३ जपान व लॅक्शापर ह्यांची ओढाताण ... ४४	६ 'अर्थी' चें अभिनंदन ४९		
४ स्फुट विचार ... ४५	७ आंतरराष्ट्रीय व्यापार ... ४९		
व्यापारी कॉलेजें आणि मुंबई युनिव्हर्सिटी—मि. डावर ह्यांचा क्रोटिक्रम—मुंबई प्रांतिक जमीन-महागाचा थक—ब्रिटिश आगवोटीसाठी सरकारी सहायाची मागणी—समूह कमिटीच्या शिफारसी—	८ निवडक बाजारभाव ... ५०		
	९ हिंदी चलनाबाबत मनोरंजक माहिती ... ५१		

अर्थ

बुधवार, ता. २२ जानेवारी, १९३६

ही स्वस्ताई का महर्धता ?

सुवक, स्वस्त पण अनिष्ट !

मनुष्य बाजारांत गेला असतां चार दुकानांत चौकशी करून कर्मांत कमी किमतींत जेथें माल मिळेल तेथें तो खरेदी करतो. त्याचप्रमाणें, दिसण्यांत सुवक असलेल्या पदार्थाकडे त्याचा ओढा असतो. हा मानवी मनाचा धर्म आहे असें मानण्यांत येतें. लहान मुलांस बाजारांत पाठवतांना, चार ठिकाणीं किंमतीची चौकशी करून जिन्नस घे, असें वडील माणसें त्यांस मुद्दाम सांगत असतात. ह्यांत व्यावहारिक ज्ञान सांठवलेलें असून तरुण पिढीस अनुभवजन्य माहिती आणि संसारी शिक्षण मिळावें, असा त्यांचा हेतु असतो. चौकस बुद्धि, पदार्थांची पारख आणि स्वस्त मालाच्या खरेदीनें हाणारा बचत लक्ष्यांत घेण्याची पात्रता हे गुण व्यक्ती आणि समाज ह्यांस हितकर आहेत, ही प्राचीन काळापासून चालत आलेली समजूत आहे आणि ती अनुभवावर आधारलेली आहे. माणसें कोणते व्यवहार करतात, ते कां करतात व कसे करतात हे सूक्ष्म रीतीनें समजून घेऊन त्या संबंधांतले आपले सिद्धांत अर्थशास्त्रज्ञांनीं बनवलेले आहेत आणि त्यासाठीं मानसशास्त्राचेंहि सहाय्य त्यांनीं घेतलें आहे. 'स्वस्त बाजारांत खरेदी करा आणि महाम बाजारांत विक्री करा' हा त्यांच्या सिद्धांतास धरून प्रणीत झालेला दंडक सुप्रसिद्ध आहे. गिन्हाइकें बाजारांत किंमतीची चौकशी करूं लागली असतां आपला माल स्वपावा म्हणून दुकानदारांची एकमेकांशीं चढाओढ चालते आणि तिचा फायदा हलक्या किंमतीच्या स्वरूपांत खरेदीदारांस मिळतो. गिन्हाइक स्वतःकडे ओढून घेण्याची व्यापाऱ्यांची प्रवृत्तिहि स्वभावसिद्ध आहे असें म्हणावयास हरकत नाही आणि तिला अनुलक्षनच अर्थशास्त्राचा स्पर्धेसंबंधाचा सिद्धांत बनलेला आहे. त्यांमध्ये कितीहि दोष असले तरी, स्वताई व स्पर्धा इष्ट आहेत, असा उपदेश अर्थशास्त्र करीत असल्याचा आक्षेप त्यावर नेहमी घेण्यांत येतो. तथापि, सूक्ष्म विचारांतर्ती असें दिसून येईल. कीं, अर्थशास्त्र स्वताईचें स्तोम माजवीत नाही आणि स्पर्धेच्या बुध-

रिणामांकडेहि त्याचें दुर्लक्ष झालेलें नाहीं. खरेदी-विक्रीच्या सर्व बाजू हिशेबांत धरूनच स्वताईचा विचार करावयाचा असतो आणि केला जातो, ही महत्त्वाची गोष्ट येथे ह्या संबंधांत अनेक वेळां दृष्टिआड होते आणि गैरसमजास जागा उत्पन्न होते.

हातसडीचें तांदूळ

ह्या प्रश्नाचें योग्य विवेचन करण्यास हातसडीच्या तांदूळाविषयीं ग्रामोद्योगसंवाचा सध्या प्रचार चालू आहे, त्याचें उदाहरण देणें सोयीचें होईल. गिरण्यांत चकचाकित केलेले तांदूळ आकर्षक असतात. आणि घरीं भात सडण्याचा त्रास वाचून ते स्वस्तहि पडतात, ह्या समजूतीनें तेच तांदूळ वापरण्याची संवय हिंदुस्थानांत अलीकडे झपाट्यानें प्रसार पावली आहे. यंत्राच्या सहाय्यानें मनुष्याची शारीरिक दगदग चुकून शुभ्र तांदूळ स्वस्त मिळत असतां हातानें भात सडण्याचा उपद्रव्य करणें व कोंड्याच्या मिश्रणाचा काळसर पदार्थ पोटांत घालणें वेडेपणाचें आहे, अशी लोकांची कल्पना झाली असून अर्थशास्त्राचीहि शिकवण तशीच असली पाहिजे, असें त्यांस वाटतें. परंतु ही विचारसरणी चुकीची आहे. तांदूळाचा चांगुलपणा केवळ त्याच्या रंगामध्यें नसून त्यांत पौष्टिकपणाचा गुण अत्यंत महत्त्वाचा गणला गेला पाहिजे. तांदूळ बघण्यासाठीं नसून खाण्यासाठीं असतात. त्यांत शुभ्रपणा अधिक असला पण अन्नसत्त्वाचा गण त्या मानानें कमी असला तर तकाकीचा तांदूळ, त्याच्या मुख्य उपयोगाच्या दृष्टीनें, हलक्या दर्जाचाच समजला पाहिजे. तांदूळांतला तांदूळपणा नष्ट झाला असतां त्याच्या वाढलेल्या रंगाच्या आकर्षकतेनें त्यास खरी किंमत येणें शक्य नाहीं. ज्या उपयोगाकरितां एखादा जिन्नस विकत घ्यावयाचा तो उपयोग त्यापासून चांगला होत नसेल तर, त्याची स्वताई ही वस्तुतः महर्धताच होय. गिरण्यांत साफ केलेल्या तांदूळांतून कोंडा सर्वथैव निघून गेल्या कारणानें त्यांतला पौष्टिकपणा नाहींसा होतो, एवढेंच नव्हे, तर ते खाल्ल्यानें किट्येक रोगहि मनुष्याच्या शरीरांत उत्पन्न होतात, असें वैद्यकी तज्ञ सांगतात. गिरण्यांत होणाऱ्या गव्हाच्या पिठाची भाकरी खाल्ल्यानें कॅन्सर सारखे भयंकर रोग होतात असा विनायतेंतला अनुभव आहे, आणि संध गव्हाच्या रोत्या लोकांनीं खाव्या असा वैद्यांचा सल्ला आहे.

रवींद्रनाथ टागोर यांचा लेख

'हरिजना'च्या गेल्या ११ व्या तारखेच्या अंकांत 'स्वतःवर ओढवलेली उपासमार' ह्या शीर्षकाखाली डॉ. रवींद्रनाथ टागोर ह्यांचा प्रस्तुत विषयावर एक लेख प्रसिद्ध झाला आहे. बंगाली जनतेस उद्देशून त्यांनीं असें म्हटलें आहे कीं हे लोक गिरण्यांतून निघालेले निःसत्व असे तांदूळ शिजवून खातात आणि त्या मार्गानें बेरीबेरी सारख्या रोगांस आमंत्रण देतात. जणू काय मलेरियासारख्या आपत्ति बंगालमध्ये पुरेशा नाहींत ! ह्या रीतीनें भात सडण्याच्या गिरण्यांचा प्रसार करून त्यांनीं नवीन रोगांची भर घातली आहे. गिरण्या निघाल्यानें प्रकृति-स्वास्थ्यास आवश्यक असलेली अंगमेहनत तर कमी झालीच, पण त्या बरोबर खेडेगांवांतील एक धंदाहि नाहींसा झाला आहे. ह्यासाठीं शरीराची हानि करणाऱ्या ह्या घातुक प्रघातास आळा घालण्याचा लोकांनीं संघटित व निश्चयात्मक प्रयत्न करावा, असें त्यांचें कळकळीचें व आग्रहाचें सांगणें आहे. स्वताई आणि सुवकपणा ह्यांच्या बरोबर पदार्थांमध्ये व्यावहारिक उपयुक्तते-सारखे इतर व महत्त्वाचे गुण असावे लागतात, ही साधी पण महत्त्वाची गोष्ट अनेकांच्या ध्यानांत येत नाहीं. आज आमच्या बाजारांत वाहेरून येणाऱ्या अत्यंत स्वस्त व सुंदर चाकू-काड्या वाटेळ तितक्या मिळतात. परंतु त्यांच्यानें कापण्याचें काम कितीसें हाऊं शकतें, हे पाहिलें असतां, त्यांची हलकी किंमत खरोखर भाऱी आहे आणि त्यांचें सौंदर्य केवळ दिखाऊ आहे, ह्याची तेव्हाच खात्री पडते.

जपान व लॅकेशायर ह्यांची हिंदी बाजारांत ओढाताण.

जपानची स्पर्धा ब्रिटिश कारखानदारांस सर्वत्र-भोवू लागली असून लॅकेशायरच्या कापडाच्या गिरण्यांस तर ती विशेष तीव्रतेने जाचक होत आहे. चीन, सिलोन, हिंदुस्थान इत्यादि पौरस्त्य देशांतील बाजारपेठा हस्तगत करण्याचा सपाटा जपानने चालवला आहे, आणि ह्या स्पर्धेस तोंड देण्याचे शिकस्तीचे यत्न ब्रिटिश कारखानदार करीत आहेत. ह्या झटापटीशी हिंदुस्थानचा निकट संबंध आला आहे, म्हणून सदरहु विषय हिंदी जनतेस अत्यंत जिवाळ्याचा असा झाला आहे. कपास पिकवणारा हिंदी शेतकरी वर्ग, स्वदेशी गिरण्यांचे चालक आणि कापड वापरणारी व कर देणारी सामान्य हिंदी जनता ह्यांचे हितसंबंध सदरहु प्रश्नाशी निगडित झाले आहेत. कपाशीस बांहेरच्या देशांत चांगली मागणी येऊन तिचे भाव वाढावे ह्यांत हिंदी शेतकऱ्यांचे हित आहे. स्वदेशी कापडास परदेशी कापडाच्या चढाओढांत मागे पडणे प्राप्त होऊं नये आणि देशी मालास तेजी असावी ही येथील गिरणीवाल्यांची इच्छा असणे स्वाभाविक आहे. स्वदेशीचा पुरस्कार करणारी हिंदी जनता देशांत झालेला माल स्वार्थत्यागपूर्वक घेण्यास तयार आहे, तथापि जकातीचा बोजा शक्य तितका हलका असावा असे बहुजन समाजास वाटणे साहजिक आहे. स्वदेशीच्या पुरस्कारार्थ हिंदुस्थानने जपानी कापडाच्या आयातीच्या मार्गांत जबर जकातीचे अडथळे उत्पन्न केले असतां आम्हां तुमची कपास घेऊन तुम्हांस मदत कां करावी ? असे जपानी कारखानदारांनीं म्हटल्यास तें अगदीच वावगे ठरणार नाही. इंग्लंड व हिंदुस्थान हे एकाच ब्रिटिश साम्राज्याचे घटक व ब्रिटिश कारखानदारांस हिंदी लोकांच्या राष्ट्रीय आकांक्षांविषयी सहानुभूति वाटते; म्हणून ह्या देशानें ब्रिटिश कापडाची आयात सवलतीच्या जकाती घेऊन होऊं यावी अशी लॅकेशायरची मागणी. कापडाच्या आयातीवर सध्या जी जकात आहे, तीमध्ये जपानच्या मानानें लॅकेशायरला सवलत मिळालीच आहे. तथापि, तेवढ्यानें ब्रिटिश गिरणीवाल्यांचें समाधान न होतां, हिंदी गिरण्यांच्या संरक्षणासाठी असलेली प्रस्तुत जकात वास्तविक रीतीनें फार मोठी आहे, म्हणून ती आपले बाबतीत कमी करावी, असे त्यांचें म्हणणें आहे, आणि ह्या प्रश्नाचा विचार टारिफ बोर्ड करीत आहे. आपल्या मागणीस देवाण-घेवाणीच्या व्यवहारी तत्त्वाचा आधार आहे हें सिद्ध करण्यासाठी लॅकेशायर हिंदी कपाशीची खरेदी वाढत्या प्रमाणांत करीत असल्यासंबंधानें पुराव्याचे आंकडेहि ते पुढें मांडीत आहेत.

हा सर्व प्रकार जपानी कारखानदारांच्या नजरेंतून निसटणे अर्थात्च शक्य नाही. जपाननें हिंदी कपाशीची आयात विशिष्ट प्रमाणांत केली असतां हिंदुस्थाननें जपानी कापड विशिष्ट जातीचे आणि लांबीचे, जकात घेऊन, आंत येऊं यावें अशा प्रकारचा हिंदू-जपान करार झालेला आहे, त्याची मुदत लवकरच संपत आहे. ह्या गोष्टीचा फायदा घेऊन आपल्या मागण्यांचें थोडे नवीन व्हावयाच्या कराराचे प्रसंगी पुढें दामटावें, असें जपाननें ठरविलें असल्यास त्यांत आश्चर्य नाही. लॅकेशायरचे प्रतिनिधी हिंदुस्थानांत आले आहेत, त्यांचें असें सांगणें आहे की, ब्रिटिश गिरण्या पूर्वी हिंदी कपास मुळीच वापरित नसत; परंतु अलीकडे मोदी-लीज करार झाल्यापासून हिंदी

कपाशीची ग्रेट ब्रिटनमधली आयात सारखी वाढत असून तिचा आकडा आतां ४ लक्ष गासड्यांच्या घरांत आला आहे. सर रिचर्ड जॅक्सन ह्यांनीं असें मत व्यक्त केलें आहे की, लॅकेशायर आणि हिंदुस्थान ह्यांनीं परस्परांशीं व्यापाराचे बाबतींत सहकार्य करून एकमेकांस सवलतीनें वागवण्यांत दोघांचेहि हित आहे. इंपीरिअल कौंसिल ऑफ ऑग्निकल्चरल रिसर्चचे नवे व्हाइस प्रेसिडेंट आणि मध्यवर्ती हिंदी कॉटन कमिटीचे अध्यक्ष, सर ब्राइस बर्ट, ह्यांनीं सदरहु संस्थेच्या मुंबई येथें भरलेल्या सभेत ह्याच मताचा अनुवाद केला. इकडे, हिंदुस्थान व ग्रेटब्रिटन ह्यांनीं कपास व कापड ह्यांची सवलतीनें देवघेव करण्याच्या इष्टतेविषयी चर्चा चालली असतां जपानी व्यापारी स्वस्थ बसलेले नाहींत. येत्या सप्टेंबर महिन्यापूर्वी हिंदू-जपान कराराचा फेरविचार करण्याकरितां परिषद भरेल, तीमध्ये जपानी मालावरची जबर जकात कमी झाली पाहिजे, असा आग्रह धरण्याचे त्यांनीं ठरविलें आहे. जपान आणि ग्रेटब्रिटन ह्यांच्या कापडावरील जकातींत जपानला प्रतिकूल असा भेद करण्याचें कारण नाहीं; जपान ग्रेटब्रिटनपेक्षां किती तरी ज्यास्त हिंदी कापूस घेत असल्यानें ह्या तऱ्हेचा भेदा-भेद अन्यायाचा आहे असें त्यांचें म्हणणें आहे. चालू करारा-प्रमाणें जपाननें हिंदी कापसाच्या १५ लक्ष गाठी घेतल्या तर हिंदुस्थाननें ४० लक्ष चौरस वार लांबीचे कापड जपानमधून घेऊं यावें असें ठरलें आहे. हें प्रमाण ३:१ आहे, तें १:१ असें व्हावें अशी मागणी जपानी व्यापारी करणार आहेत. करारांत अशा तऱ्हेच्या इतर दुरुस्त्याहि सुचवण्याचा त्यांचा बेत आहे. ह्याप्रमाणें, हिंदी कपास व कापड ह्यांच्या बाजारांत सध्या तिरंगी किंवा चौरंगी सामना चालू आहे. हिंदी राष्ट्र्याच्या दृष्टीनें विचार करतां, येथील शेतकरीवर्ग आणि स्वदेशी कारखाने ह्यांच्या हिताचें संवर्धन ज्या मार्गानें होईल तोच लोकांनीं व सरकारनें चोखाळला पाहिजे. हिंदी कापसाच्या चार लाख गाठी घेणाऱ्या लॅकेशायरला जकातीच्या विशेष सवलती आणि पंधरा लक्ष गाठी घेणाऱ्या जपानच्या कापडावर जबर जकाती, हा सध्याचा प्रकार सकृद्दर्शनीच विपरीत दिसतो आणि त्या विरुद्ध जपाननें तक्रार केल्यास ती गैरवाजवी आहे, असें म्हणणें कठीण जाईल. टारिफ बोर्डच्या शिफारशीसंबंधानें निर्णय करतांना ह्या सर्व साधक-बाधक गोष्टींचा काळजीपूर्वक विचार व्हावा लागेल आणि एव्हापासूनच त्यांची चर्चा करणें आवश्यक आहे. जपान व्यापारी करारासंबंधानें काय धोरण आंखणार आहे, ह्याची कल्पना पुढे मांडली गेली असल्यानें लॅकेशायरच्या मागण्यांचा निकाल करतांना त्या ध्यानांत बाळगणें जरूरच होईल.

पंचम जॉज बादशहा ह्यांच्या निधनाची शोककारक वार्ता

आजच्या अंकाचा मजकूर छापून तयार होत असतां पंचम जॉज बादशहा ह्यांच्या निधनाची दुःखदायक वार्ता प्रसिद्ध झाली. प्रजावात्सल्य आणि सौजन्य इत्यादि त्यांच्या सदगुणांमुळे साम्राज्यांतील जनतेच्या मनांत बादशहांच्या संबंधानें पूज्यबुद्धि आणि प्रेम उत्कटतेनें वसत होती. बादशहांच्या शोककारक निधनानें त्यांच्या प्रजेस आणि जगांतील इतर देशांतील लोकांसहि हळहळ वाटे.

स्फुट विचार

व्यापारी कॉलेजे आणि मुंबई युनिव्हर्सिटी

मुंबई इलाख्यांत सिडेनहॅम कॉलेज ऑफ कॉमर्स हे व्यापारी शिक्षणाचे एकच कॉलेज असल्यामुळे पुणे व अहमदाबाद येथे अशा संस्था काढण्या संबंधाच्या योजना तयार होऊन त्या विश्व-विद्यालयाच्या अधिकाऱ्यांकडे पाठविण्यांत आल्या आहेत. कॉलेजांची स्थापना किंवा विस्तार ह्यांचेबाबत परवानगीसाठी युनिव्हर्सिटीकडे अर्ज केले असता त्यांची चौकशी व्हावी ह्या हेतूने कमिट्या नेमण्यांत येतात. पुणे व अहमदाबाद येथील योजलेल्या व्यापारी कॉलेजांचे बाबत कमिट्यांची चौकशी झाली असून त्यांच्या शिफारसी युनिव्हर्सिटीच्या कार्यकारी मंडळाकडे गेल्या आहेत, असे समजते. पुढे आलेल्या योजनांमध्ये, इमारती, शिक्षक-वर्ग, ग्रंथसंग्रह, उत्पन्न आणि निधि ह्यांचेविषयी कांहीं वैगुण्ये असल्यास ती दूर करण्याबद्दल कमिट्या शिफारस करतात आणि ह्या अटीवर युनिव्हर्सिटीचे सिंडिकेट व सेनेट कॉलेजांच्या उत्पादकांस व चालकांस योजना अमलांत आणण्याची परवानगी देतात, असा नेहमीचा रिवाज आहे. अहमदाबाद व पुणे येथे निघाव्याच्या व्यापारी कॉलेजांच्या संबंधाने शिफारसी काणत्या झाल्या आहेत आणि अटी कोणत्या घालण्यांत आल्या आहेत, हे अजून जाहीर झालेले नाही. कित्येक ठिकाणी ज्या वातम्या प्रसिद्ध झाल्या आहेत किंवा ऐकिवांत आहेत, त्यांवरून अहमदाबाद येथील कॉलेजाच्या उत्पादकांनी मोठा फंड गोळा केला पाहिजे अशी शर्त सुचविली गेली आहे आणि पुण्याच्या योजनेत पैशाच्या संबंधांत मोठे वैगुण्य आहे, त दूर झाले पाहिजे, असा अभिप्राय व्यक्त करण्यांत आला आहे, असे समजते. अहमदाबादच्या कॉलेजांतील वैगुण्य सहज दूर होण्यासारखे असून, येत्या जूनपासून ती संस्था चालू होण्यास हरकत येणार नाही, असे म्हणतात. पुण्याच्या कॉलेजास मात्र अहमदाबादप्रमाणे पैशाचा पुरसा पुरवठा होण्याचा तूर्त तरी संभव नसल्याने त्या योजनेस मान्यता देण्याचे काम पुढे ढकलण्यांत येईल, अशी बातमी आहे. ह्या बातमीत तथ्य असेल तर पुण्याच्या योजनेत, जे तिच्या उत्पादकांस सहा महिन्यांत दूर करता येणे अशक्य आहे, असे कोणत दोष आहेत असे युनिव्हर्सिटीस वाटते आणि त्यासंबंधांत योजनेच्या पुरस्कर्त्यांचे काय म्हणणे आहे, हे लोकांस समजणे अगत्याचे आहे. अहमदाबादेसारख्या श्रीमान शहरांत व्यापारी कॉलेजाकरिता पैसा जमवणे जसे सोपे आहे, तसे ते पुण्यास शक्य नाही, हे उघड आहे. तथापि, एकंदर कार्यक्षमतेच्या बाबतीत महाराष्ट्रीय कॉलेजाची योजना सामान्यतः समाधानकारक असली तर विशिष्ट शर्तीवर तिला मान्यता देण्यास युनिव्हर्सिटीची हरकत असू नये. अहमदाबादेस परवानगी मिळाली व पुण्याची मान्यता पुढे ढकलली गेली तर तो महाराष्ट्रास अन्याय होणार आहे.

प्रि. डावर ह्यांचा कोटिक्रम

पुण आणि अहमदाबाद येथे स्थापन व्हावयाच्या व्यापारी शिक्षणाचे कॉलेजांचे संबंधांत युनिव्हर्सिटी सेनेटमध्ये चर्चा व्हावयाची आहे, तिला अनुलक्षून प्रि. डावर ह्यांनी बॉने कॉनिकल पत्रांत विचार प्रदर्शित केले आहेत, त्यांविषयी येथे दोन शब्द लिहिणे आवश्यक आहे. युनिव्हर्सिटीची बी. कॉमची पदवी मिळवलेल्या लोकांस त्यांच्या विषयांचा अभ्यास झाला असला तरी बँकिंग, हिशेबपद्धति इत्यादींची निराळी परीक्षा पास

झाल्यावाचून नोकरी मिळत नाही, अशी त्यांची तक्रार असून, हा दोष दूर झाला पाहिजे असे त्यांचे म्हणणे आहे. ह्यापुढे जाऊन ते असे म्हणतात की, व्यापारी पदवी धारण करणारांस आजच काम मिळण्याची मारामार पडत असल्यामुळे नवीन व्यापारी शिक्षणाची कॉलेजे स्थापन करण्यांत कांहीं हंशील नाही. प्रि. डावर ह्यांचा हा कोटिक्रम सकृद्दर्शनी योग्य वाटला तरी विचारांतती त्यांत विशेष तथ्य नाही, हे लक्षांत घेण्यासारखे आहे. आर्थिक मंदीमुळे सर्वत्र बेकारी माजली असून कोणतीही पदवी धारण करणारास आज बेकारीशी झगडावे लागणारच आहे. तथापि, व्यापारी शिक्षणक्रम निदान व्यावहारिक स्वरूपाचा तरी आहे आणि त्यांतून जाणाऱ्या विद्यार्थ्यांची स्थिति इतर विषय शिक्षणाच्या विद्यार्थ्यांच्या मानाने अधिक वाईट होणार नाही, हे साचित आहे. शिवाय, व्यापारी पदवी मिळण्याची सोय फक्त मुंबईसच आहे, त्यामुळे बाहेरच्या होतकरू विद्यार्थ्यांची मोठी गैरसोय होते, ही गोष्ट मान्य केल्यावाचून गत्यंतर नाही. उद्योग व व्यापार ह्यांच्या मार्गांत नव्यानेच पाऊल टाकणाऱ्या महाराष्ट्रांत व्यापारी कॉलेजाची उणीव आहे, ती भरून निघण्याचा प्रयत्न होत असता त्यास उत्तेजन देणे हे युनिव्हर्सिटी व सरकार ह्यांचे एक प्रकारचे कर्तव्य आहे. प्रि. डावर ह्यांस हवी असलेली सुधारणा त्यांनी युनिव्हर्सिटीमार्फत अवश्य घडवून आणावी; परंतु तसे प्रत्यक्ष होईपर्यंत मुंबईच्या बाहेर व्यापारी शिक्षणाची सोय होत असल्यास तिच्या मार्गांत अडथळा उत्पन्न करणे श्रेयस्कर नाही. अहमदाबादेत नवीन व्यापारी कॉलेज निघाल्यास त्यांत मुंबईस किंवा पुण्यास वैषम्य वाटण्याचे कारण नाही, परंतु युनिव्हर्सिटीच्या शर्ती पुऱ्या करून अहमदाबादेने एकदा कॉलेज चालू केले तर पुण्याच्या कॉलेजास मान्यता मिळणे दुरावेळ व पुढे अशक्यहि होईल, अशी भीति वाटण्यास जागा आहे. करितां, महाराष्ट्र एज्युकेशन सोसायटीच्या चालकांनी युनिव्हर्सिटीच्या अटी समाधानकारक रीतीने पुऱ्या करून तिची आपल्या कॉलेजास मान्यता मिळवण्याची शिकस्त केली पाहिजे. योजनेचा अपुरेपणा किंवा योग्य तयारीचा अभाव, असल्या कारणामुळे संधि गमावल्याचा दोष संस्थेच्या चालकांनी आपणांवर येऊ देता कामा नये. त्याचप्रमाणे, पुण्याच्या कॉलेजाच्या योजनेत योग्य अवधीत जरूर ती वाढ होण्याची तरतूद असेल आणि शिक्षण-व्यवस्था कार्यक्षम होण्याची शक्य तितकी तरतूद करण्यांत आली असेल तर युनिव्हर्सिटीने तीमध्ये सुधारणा सुचवाव्या, परंतु मान्यतेची चाल-ढकळ करू नये, हे उचित आहे.

मुंबई प्रांतिक जमीन-गहाणाची बँक चालू झाली

आमच्या इलाख्यांत प्रयोगादाखल जमीन-गहाणाच्या तीन बँका कांहीं वर्षांपूर्वी स्थापन करण्यांत आल्या. त्यानंतर गेल्या पांच वर्षांत ह्या संस्थांचा विस्तार होण्याची आवश्यकता तीव्रतेने भासू लागली. बँकिंग कमिटीच्या ह्या बाबतीतल्या शिफारसी, मद्रास इलाख्यांत असल्या संस्थांची झालेली प्रगति आणि प्रचलित आर्थिक मंदीच्या परिस्थितीत शेतकरी वर्गाच्या कर्जवाजारीपणाचा बोजा हलका करण्याची निकड इत्यादि कारणांमुळे ही तीव्रता वाढली. खास नेमलेल्या कमिटीच्या शिफारशीस अनुसरून मुंबई सरकारने दहा नवीन प्राथमिक जमीन-गहाणाच्या बँका स्थापन केल्या असून त्यांस स्वस्त दराने भांडवल पुरवण्याकरितां एक मध्यवर्ती प्रांतिक बँकेचीही स्थापना केली आहे. प्रांतिक बँक भांडवल उभारीक त्याचे मुद्दल व व्याज ह्यांचे बाबतीत सरकार हमी घेणार असल्याने त्या संस्थेच्या व्यवहारांस मजबुती येणार

आहे. ह्या बँकेचा आपचारिक उद्घाटन समारंभ लॉर्ड ब्रेवर्न ह्यांच्या हस्ते मुंबईस गेल्या बुधवारी झाला. जिल्हानिहाय स्थापन झालेल्या जमीनगहाणाच्या प्राथमिक बँकांच्या कामास आतां लवकर चालना मिळेल, अशी अपेक्षा करण्यास हरकत नाही. जमीन-गहाणाच्या तारणावर लांब मुदतीची कर्जे देणाऱ्या बँकांची जबाबदारी काय आहे, ह्यासंबंधाने उद्घाटन समारंभाचे प्रसंगी गव्हर्नर साहेबांनी काढलेले उद्गार सर्वांनी ध्यानांत बाळगण्यासारखे आहेत. ते म्हणाले:—“प्राथमिक जमीन-गहाणाच्या बँकांचे कामासंबंधी एक महत्त्वाचा धडा शिकण्यासारखा आहे, आणि तो असा आहे की, सदरहू संस्थांमध्ये बुद्धित कर्जे व थकवाक्या निघतां कामा नयेत आणि ज्या मानाने हे ध्येय साध्य होईल त्याच मानाने त्यांमध्ये यश प्राप्त होईल. प्रांतिक बँकेस ह्याच तत्त्वाप्रमाणे वागावे लागेल, इतकेंच नाही तर, ते तत्त्व अधिक कशोशीने पाळावे लागेल. प्राथमिक बँकांचे व्यवहार सावधगिरीचे असले पाहिजेत; आणि प्रांतिक बँक हा त्यांचा पाया असल्यामुळे तिच्या कारभारांत तर अधिकच सावधगिरी असणे आवश्यक आहे.”

ब्रिटिश आगबोटीसाठी सरकारी सहायाची मागणी

मालाची किरकोळ ने-आण करणाऱ्या जहाजांच्या धंद्याचे परराष्ट्रीय स्पर्धेपासून संरक्षण व्हावे म्हणून ग्रेटब्रिटनमध्ये सरकारने द्रव्यसहाय देण्याचे धोरण अंमलांत आणले आहे. स्वदेशीच्या किंवा स्वसाम्राज्यनिष्ठेच्या तत्त्वावर पी. अँड ओ. कंपनी सारख्या बलिष्ठ व प्रख्यात आगबोटीच्या ब्रिटिश मंडळीच्या चालकांस परदेशी स्पर्धेची झळ लागून सरकारी संरक्षण मागण्याची पाळी यावी, हे बदललेल्या जागतिक आर्थिक परिस्थितीचे द्योतक आहे. परदेशी कंपन्यांस सरकारची मदत असल्याने त्यांच्याशी आपणांस टक्कर देणे कठीण झाले असून समुद्रांतील कांहीं भागांत वहातुक करणाऱ्या आपल्या आगबोटी, ब्रिटिश साम्राज्यांतर्गत राष्ट्रांच्या सहायाच्या अभावी, काढून घ्याव्या लागतील असे निर्वाणाचे उद्गार पी. अँड ओ. च्या वार्षिक सभेत मि. अलेक्झँडर शॉ ह्यांनी काढले. ऑस्ट्रेलियाच्या बाजूच्या महासागरांत वहातुक करणे आपणांस अशक्य झाले असून तो धंदा परकीयांचे हातीं गेला आहे असे त्यांचे म्हणणे आहे. स्वदेशी व साम्राज्यांतर्गत आगबोटीच्या धंद्याने ब्रिटिश व्यापार, उद्योगधंदे व मजुरी ह्यांस कसे सहाय होतें हे उदाहरणांनी दाखवून परदेशी कंपन्यांस त्यांच्या सरकारांकडून मिळणारी मदत बंद झाली पाहिजे किंवा जशास तसे ह्या न्यायाने ब्रिटिश साम्राज्यांतर्गत राष्ट्रांनी स्वतःच्या कंपन्यांचे त्याच रीतीने रक्षण केले पाहिजे, असे त्यांनी प्रतिपादन केले. त्यांच्या कंपनीने स्ट्रॅथमोर ह्या नांवाची मोठी आगबोट बांधवून घेतली, तिची बांधणी चालली असतां कामाचे साडेतेरा लक्ष दिवस झाले आणि चौदा हजार बेकार लोक व त्यांचे आश्रित ह्यांस अठरा महिने काम मिळाले, ही गोष्ट हि. मि. शॉ ह्यांनी आपल्या भाषणांत निवेदिली. आज जगांत व्यापारी आगबोटीचा इतका सुळसुळाट झाला आहे की, पुढे येणाऱ्या भरभराटीच्या काळांतहि त्यांस पुरेसे काम मिळणे अशक्य आहे आणि परकीय राष्ट्रे आपली महत्त्वाकांक्षेची तृष्णा तृप्त करण्यासाठीच केवळ कर देणारांचा पैसा लढाऊ आरमाराच्या कार्यक्रमाचे एक अंग म्हणून व्यापारी जहाजांस सहाय देण्यांत सचीं घालीत आहेत, असा त्यांचा आक्षेप आहे. तो घेतांना, ग्रेटब्रिटनचे आरमाराविषयक धोरण पिढ्यानुपिढ्या ह्याच प्रकारचे आहे, ही गोष्ट मात्र ते विसरले. स्वतःवर

कराचा बोजा लादून घेऊन परकीय राष्ट्रे समुद्रांतली वहातुक आपल्या आगबोटींच्या द्वारे स्वस्त करीत आहेत, तर त्यांत जगाचे हितच नाही काय ? आणि खुल्या व्यापाराचा पुरस्कार करणाऱ्या ब्रिटिश व्यापाऱ्यांनी ह्या स्वस्ताईविरुद्ध तक्रार कां करावी ? हे प्रश्न त्यांस विचारण्याजोगे आहेत. परकीय राष्ट्रांशी ह्या बाबतीत वाटाघाटी करून त्यांचा कांहीं उपयोग होणार नाही आणि ब्रिटिश सरकाराने आपल्या आगबोटी कंपन्यांस द्रव्यसहाय देऊन त्यांचे अनुकरण करणे प्राप्त आहे, अशी मि. शॉ ह्यांची शिफारस आहे. हिंदी आगबोटीचा धंदा तर अगदी बाल्यावस्थेत आहे, आणि त्यास बाहेरील कंपन्यांची स्पर्धा अत्यंत जाचक होत आहे. त्यास सरकारने योग्य सवलती द्याव्या अशी देशी कंपन्यांची मागणी आहे. मि. शॉ ह्यांनी आपल्या सरकारास सुचवलेल्या धोरणास अनुसरून ते आणि त्यांचे व्यापारी बंधु ह्या हिंदी मागणीस जोराचा पाठिंबा देण्यास तयार होतील काय ? का, आपल्या देशांत एक तत्त्व आणि हिंदुस्थानांत दुसरें तत्त्व असा प्रकार ते करणार ? ह्या प्रश्नांची उत्तरे देणे फारसे अवघड नाही.

चांदीच्या बाजारांत पुन्हां गडबड

चांदीचे नष्टचर्चे अजून संपलेले दिसत नाही. लंडन व न्यूयॉर्क येथील बाजारांतले भाव पडल्याबरोबर मुंबईच्या बाजारांत चांदीच्या किंमतीस घसरगुंडी लागली. मागणी अपुरी आहे असे पाहून आणि भाव ज्यास्त खाली जाण्याचा संभव आहे असे वाटून कित्येक धंदेवाल्यांनी माल विकला. पहिल्या वायद्याचा भाव एका क्षणीं तर ४६ रु. १२ आण्यांपर्यंत खाली गेला व पुढे तो ४८ रु. २ आण्यांवर सावरला. पटावटीत होणाऱ्या घडामोडींमुळे उत्पन्न झालेल्या अनिश्चितपणाची बाजारांच्या गोंधळांत भर पडून चांदीचा भाव कोठे स्थिरावणार, ह्याचा अंदाज लागणे कठीण झाले. चांदीच्या दरांत गेल्या बारा महिन्यांत काय विलक्षण स्थित्यंतरे घडून आली आहेत, हे पाहिले असतां चमत्कार वाटतो. गेल्या साली ह्या वेळेचे सुमारास चांदीचा भाव (१०० तोळ्यांस) ६४-६५ रुपये होता. सहा महिन्यांमागे तो ७१ रुपयांपर्यंत चढत गेला आणि चांदीचे भाग्य उदयास आले असे वाटू लागून अमेरिकेचा बाजारभाव उचलून धरण्याच्या धोरणावर लोकांचा विश्वास बसला. परंतु पुढे चीनमध्ये चलनपद्धतीत गोंधळ माजून भाव उतरला व गेल्या महिन्यांत तो ५२ रुपयांवर आला. बाजारभाव ४८ रुपयांच्या पाहिरावर घसरले अशी त्यावेळी थोड्यांचीच कल्पना झाली असेल; पण मागच्या आठवड्यांत तो ४८ रुपये झाला. ही अस्थिरता आतां केव्हां थांबणार ?

कै. वा. रावबहादुर काळे

गोखले स्कूल ऑफ पॉलिटिक्स अँड एकॉनॉमिक्स ही संस्था सर्व्हिट्स ऑफ इंडिया सोसायटीस जोडून स्थापन व्हावी, ह्या हेतूने रावबहादुर काळे ह्यांनी सव्वा लाख रुपयांची देणगी एका रकमेने दिली होती, ही एकच गोष्ट त्यांच्या दातृत्वाचीच नव्हे तर राष्ट्राच्या उन्नतीसाठी आवश्यक असलेल्या तयारीसंबंधाच्या त्यांच्या व्यापक दृष्टीचाहि साक्ष पटवण्यास पुरेशी आहे. हिंदी राष्ट्रांच्या प्रगतीस राजकीय व आर्थिक प्रश्नांचा शास्त्रीय पद्धतीने अभ्यास होण्याची मोठी आवश्यकता असली तरी ह्या प्रकारचा उद्योग द्रव्याच्या अभावां अशक्य होतो, हे जाणून त्यांनी वरील संस्थेच्या स्थापनेस उदारपणे मदत केली. राष्ट्राची सर्वांगीण उन्नति हे त्यांच्या जीविताचे ध्येय असून त्या कार्या

त्यांनी स्वार्थत्यागपूर्वक अनेक क्षेत्रात परिश्रम केले. त्यांच्या मृत्यूने महाराष्ट्राची मोठी हानि झाली आहे, ह्यांत संशय नाही.

आर्थिक परिस्थितीवर बालमृत्यूंचें प्रमाण अवलंबून आहे !

हिंदुस्थानांतील बालमृत्यूंचें भीषण प्रमाण प्रसिद्ध आहे. बाल-विवाह, अज्ञान, अडाणीपणाच्या चालीरीती इत्यादि सामाजिक वैगुण्यांचा हा अनिष्ट परिणाम आहे, असें नेहमी सांगण्यांत येतें. त्यांत कितीही तथ्य असलें तरी ह्यासंबंधांतलें एक महत्त्वाचें कारण लक्षांत ठेवणें आवश्यक आहे. दारिद्र्य व दुःस्थिति ह्यांवर बाल-मृत्यूंचें प्रमाण कसें अवलंबून असतें, हें दर्शवणारे अमेरिकेंतील सात शहरांत गोळा केलेले आंकडे सूचक होतील. जन्मास नुकत्याच आलेल्या मुलांच्या मृत्यूंचें प्रमाण श्रीमंत कुटुंबांत कमी आढळतें, हा त्या चौकशी निष्कर्ष आहे.

बापाचें उत्पन्न व अर्भकांचा मृत्यू ह्यांचा परस्पर संबंध एका वर्षाखालील अर्भकांच्या मृत्यूंचें दरहजारी प्रमाण

बापाचें उत्पन्न	मृत्यूंचें दरहजारी प्रमाण
उत्पन्न नाही	२११
२,००० ते २५,०० रु.	१०७
४,००० रु. चे वर	५९

वरील आंकड्यांवरून, आर्थिक परिस्थितीत सुधारणा होणें वैयक्तिक, कौटुंबिक व सामाजिक जीवनास किती आवश्यक आहे, हें ध्यानांत येईल.

“ नवा मनु ”

जानेवारी, १९३६ पासून ह्या नव्या साप्ताहिकास सुरवात झाली असून त-दर शनिवारी प्रसिद्ध होतें. त्याच्या प्रसिद्ध झालेल्या तीन अंकांवरून 'नवा मनु' वाचकांचें मनोरंजन तर करीलच, परंतु त्याबरोबरच हिंदी राष्ट्राची योग्य मार्गांनी सर्वोत्तम सुधारणा होण्यास जरूर असलेलें वळण सामाजिक विचारांस लावण्याचे कामी हातभार लावील, असा भरवसा वाटतो. श्री. का. म. ताम्हनकर व पु. वा. कुळकर्णी ह्या हे नव्या साप्ताहिकाचे संपादक आहेत. वा. व. आगाऊ मनिऑर्डरीने ४ रु. आहे.

हिरड्यांपासून टॅनिक ॲसिड

कातडीं कमावणें व रंगवणें, औषधें तयार करणें, इत्यादीसाठी टॅनिक व टॅनिक ॲसिड ह्यांचा उपयोग करतात. सध्या हिंदुस्थानांत हीं द्रव्यें तयार करणारा, राणिगंज येथें एकच कारखाना आहे. दक्षिण महाराष्ट्रांत हिरड्यांची कमतरता नाही; तेव्हां त्यांपासून हीं द्रव्यें काढण्याची योजना यशस्वी होण्यास अनुकूल परिस्थिती आहे. भोर संस्थानांत असा एक कारखाना स्थापन होणार आहे, असें समजतें. कातडीं कमवतांना टॅनिकचा उपयोग केल्यास पुष्कळ श्रम व वेळ ह्यांची बचत होईल. हिंदुस्थानाबाहेरहि टॅनिक व टॅनिक ॲसिड ह्यांचा खप होईल.

लंडनमधील हॉस्पिटलांचा खर्च

लंडन शहरांतील हॉस्पिटलांचा खर्च १९३४ साली ५३ कोटी रुपयांच्यावर झाला. त्यांच्या उत्पन्नाची जमा त्याच वर्षी ६३ कोटी रुपये झाली, उत्पन्नापैकी निम्याच्या वर लोकांनी दिलेल्या देणग्यांपासून मिळाले. लंडनची लोकसंख्या लक्षांत घेतां तेथें दरमाणशी ७ रुपये हॉस्पिटलवर खर्च होतात असें दिसतें. आजारी माणसांच्या शुश्रूषेवर आपण त्या मानानें किती खर्च करतो ह्या विषयाची तुलना हिंदुस्थानांतील शहरांच्या संबंधांत सहज करता येईल.

प्रो. काळे ह्यांचें सर्वांस उपयुक्त पुस्तक

बँका आणि त्यांचे व्यवहार

ह्या पुस्तकांत बँकांची घटना, व्यवहार व कामकाजाची पद्धति ह्यांचे सोपपत्तिक विवेचन अत्यंत सोप्या भाषेत केलेलें असून, बँकांनी आपला कारभार सुरक्षितपणें व फायदेशीर रीतीनें कसा करावा ह्या बाबतींत उपयुक्त सूचना केल्या आहेत. त्यांत चलन, हुंडणावळ, आधुनिक तऱ्हेच्या बँका, मध्यवर्ती बँक, सावकारी धंदा, आर्थिक मंदी, ठेवी, डिस्कॉंट व कर्जे इत्यादि महत्त्वाच्या प्रचलित व व्यावहारिक प्रश्नांची सांगोपांग चर्चा आली आहे. सध्यांच्या परिस्थितीत प्रत्येक महाराष्ट्रीय नागरिकास तें बोधप्रद होईल अशा रीतीची पुस्तकाची मांडणी व विवेचनपद्धति आहे. बँकांचे भार्गदार, ठेवीदार, डायरेक्टर, गिन्हाईक, व्यवस्थापक आणि नोकर ह्यांनी तें अवश्य वाचून त्याचें मनन केलें पाहिजे.

कापडी बांधणी किंमत १ रु.

प्रती, आर्यभूषण प्रेस, पुणे, यांचेकडे मिळतील.

आपणांस विहार बोअर करावयाची आहे काय ?

भिडे आणि सन्म

स्वतः तयार केलेल्या मशीननें बोअर खणून देतात.

चौकशी करा:—

भिडे आणि सन्म

सांगली (S. M. C.)

शनीचा पार, पुणे, २

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा (Dandruff), केंस गळणें व टकल यांवर अनुभाविक उपाय. केंसांची वाढ करण्यास उत्कृष्ट साधन. white oil पासून अलित. बाटली किं. १ रु. पो. व पॅ. निराळें. पुण्यांत नू. म. विद्यालय भांडार, येथें मिळेल.

संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग, कं. अमदावाद.

‘ अर्था ’चे किरकोळ अंक

खालील ठिकाणीं मिळतात.

पुणे १ आर्यभूषण छापखाना कचेरी.

२ एन. ए. अँड फ्रेंड्स, अप्पा बळवंत चौक.

कोल्हापूर रा. शं. गोखले, रामरुष्ण कार्यालय.

सोलापूर व्ही. के. भागवत, हनुमान कार्यालय.

सरकारी उत्पन्नाची वांटणी

सर ओटो निमायर ह्यांची चौकशी

मॉटेग्यू-चेम्सफड सुधारणा चालू झाल्या तेव्हां मध्यवर्ती सरकार व प्रांतिक सरकार ह्यांचे दरम्यान उत्पन्नाची वांटणी कशी करावी आणि सुधारणांची गाडी सुरळीत चालण्यासाठी पेशाच्या पुरवठ्याची कोणती योजना अमलांत आणावी, हा प्रश्न उपस्थित झाला. सर जेम्स मेस्टन ह्यांवर ह्या बाबतीतली चौकशी करून समाधानकारक वांटणी सुचवण्याची कामगिरी सोंपवण्यांत आली. प्रांतिक सरकारांस तोडून दिलेल्या उत्पन्नाच्या बाबी पूर्वीच्या मानाने ज्यास्त उत्पादक झाल्या कारणाने त्यांनी आपल्या वाढाव्यांतला हिस्सा विशिष्ट प्रमाणांत हिंदुस्थान सरकारास द्यावा आणि कालांतराने मध्यवर्ती सरकाराने आपली मिळकत वाढवून पूर्णपणे स्वावलंबी व्हावे अशा प्रकारची व्यवस्था लॉर्ड मेस्टन ह्यांनी सुचवली. हा मेस्टन-निर्णय मान्य होऊन रीतसर अमलांतहि आला. तथापि, त्याच्या योगाने कित्येक प्रांतांत असमाधान उत्पन्न होऊन आपल्या वाढ्यास आलेल्या उत्पन्नाच्या बाबी अपुऱ्या असल्या विषयीची त्यांची तक्रार अखेरपर्यंत कायम राहिली. पंधरा वर्षांपूर्वी सर जेम्स मेस्टन ह्यांच्याकडे जी कामगिरी सोंपवण्यांत आली होती, त्याच तऱ्हेचे काम नवीन राज्यघटनेच्या प्रारंभापूर्वी सर ओटो निमायर ह्यांच्याकडे देण्यांत आले आहे. सर ओटो गेल्या आठवड्यांत मुंबईस येऊन दाखल झाले आणि लगेच विद्यार्थि प्रयाण करून त्यांनी आपल्या कार्यास सुरवात केली. प्रांतांमध्ये नूतन राज्यघटतीचा अम्मल चालू होण्यापूर्वी त्यांतली उत्पन्नाची तरतूद विचारपूर्वक निश्चित होणे अगत्याचे असल्याने सदरहु बाबतीत स्वतंत्र तज्ज्ञांचा सल्ला मिळवण्याचे पार्लमेंटने ठरवले आणि सर ओटो ह्यांस ती कामगिरी सांगितली. त्यांच्या चौकशीसाठी प्रांतिक सरकारांनी आपल्या मागण्या आणि त्यांच्या आधाराथे जरूर ती माहिती हिंदुस्थान सरकारामार्फत अगोदरच पुरवली असून मध्यवर्ती सरकारांचेहि म्हणणे त्यांच्यापुढे मांडण्यांत आले आहे. सर ओटो ह्यांचे काम अत्यंत गुंतागुंतीचे आणि अवघड आहे. त्यांत पुष्कळसा अनिश्चितपणा आणि पहाण्याच्या दृष्टिकोनांत परस्पर-विरोध आढळून येणार आहे, आणि त्यांच्या निर्णयाने सार्वत्रिक समाधान होण्याचा संभव नाही, ते वेगळेच.

आपले उत्पन्न वाढवून मिळावे अशी प्रत्येक प्रांताची इच्छा असणे स्वाभाविक आहे व त्याप्रमाणे त्यांची कैफियत मांडली जाणार, हे उघड आहे. मुंबई व बंगाल ह्या प्रांतांचे जमीनमहसुलाचे उत्पन्न मर्यादित असल्याने, प्राप्तीवरील कराचे उत्पन्न आज सर्वच मध्यवर्ती सरकारच्या तिकोरीत जाते, त्यांतला योग्य हिस्सा आपणांस मिळावा, ही त्यांची मागणी कित्येक वर्षांची जुनी आहे. सुधारणेच्या नव्या अमदानीत प्रांतिक सरकारांस मध्यवर्ती सरकाराकडून प्राप्तीवरील कराच्या उत्पन्नाचा वांटो मिळणे आवश्यक आहे. तो न मिळाल्यास मुंबई इलाख्याच्या भावी राज्यकर्त्यांची सांपत्तिक स्थिति निराशाजनक झाल्यावाचून रहावयाची नाही. ही वांटणी केव्हां सुरू व्हावी आणि ती कोणत्या तत्त्वावर व्हावी ह्या विषयीचा निर्णय सर ओटो निमायर ह्यांना द्यावा लागेल. हिंदुस्थान सरकारची भिस्त मुख्यत्वे करून सकार्तीपासून मिळणाऱ्या उत्पन्नावर आहे. औद्योगिक संरक्षणाच्या धोरणांचा त्यांच्यावर परिणाम झाल्यावाचून रहात नाही, हे साक्षरेवरील जकातीच्या अनुभवाने सिद्ध केले आहे. त्या उत्प-

न्नाची परिस्थिति आज अनिश्चित प्रकारची आहे आणि जकाती विषयीचे घोरण पुढे काय रहाणार हे सांगणे कठीण आहे. कांहीं गोष्टी गृहीत धरूनच सर ओटो ह्यांस आपला मार्ग काढावा लागेल, हे सांगावयास नको. हिंदुस्थान सरकारचा लष्करी खर्च कमी व्हावा अशी लोकांची जोराची मागणी आहे. परंतु युद्धसामुर्हात आणि विशेषतः आकाशयानांच्या बाबतीत सुधारणांची व अर्थातच जादा खर्चाची जरूरी आहे अशी लष्करी तज्ज्ञांची मागणी येणार. हिंदी रेल्वेजच्या सांपत्तिक स्थितीची रड तर प्रसिद्धच आहे. त्यासंबंधांत पुढे काय करावयाचे, हे अद्यापि ठरावयाचे आहे, आणि त्या प्रश्नावरहि कांहीं तरी अभिप्राय प्रकट केल्यावाचून सर ओटो ह्यांचे काम पुरे होणे अशक्य आहे. सिंध आणि ओरिसा हे नवे प्रांत निर्माण करण्यांत आलेले आहेत, त्यांच्या उत्पन्न-खर्चाची तोंडमिळवणी होण्यास वार्षिक देणगी देण्याची जबाबदारी मध्यवर्ती सरकारावर पडली आहे. देणगीची रकम व मुदत ह्यांबाबतहि निर्णय आतांच व्हावा लागेल. क्रेटाच्या धरणीकंपामुळे झालेले नुकसान भरून काढून तेथे पुन्हा स्थिरस्थावर करण्यास सुमारे १० कोटी रुपये खर्च येईल, असा अंदाज आहे आणि त्याचा वाजोहा मध्यवर्ती सरकारच्या उत्पन्नावर पडणार आहे.

फेडरेशनची घटना अस्तित्वांत येण्यास अजून कालावधि असला, तरी प्रांतिक स्वायत्ततेची अंमलबजावणी सत्वर होणार असल्यामुळे प्रांतांच्या सरकारांचा योगक्षेम व्यवस्थित चालेल अशी खबरदारी प्रारंभापासून घ्यावी लागेल. स्वतःवर टाकण्यांत येणाऱ्या जबाबदाऱ्या राष्ट्रीय महत्त्वाच्या आहेत आणि म्हणून त्या कार्यक्षम रीतीने आपणांस पार पाडतां येतील, ह्या प्रकारची आपली सांपत्तिक स्थिति असणे अगत्याचे आहे, ह्या कौटिकमा-वर हिंदुस्थान सरकार अर्थातच भर देणार, तर प्रांतिक स्वायत्तता खरीखुरी होण्यास आपले उत्पन्न परिस्थितीस धरून, पुरेसे असणे आवश्यक आहे असा आग्रह प्रांतांतील सरकार धरणार. दोषांसहि कर देणारा नागरिक एकच असणार आणि वरील ओढाता-र्णांत आपल्या हितसंबंधाची काळजी कशी घेतली जाते याकडे त्याचे लक्ष्य रहाणार. सर ओटो निमायर ह्यांचा चाकशी आणि निर्णय ह्यांचे किती जिवाळ्याचे महत्त्व आहे याची कल्पना वरील विवेचनावरून सहज येईल. त्यांची कामगिरी त्रयस्थ तज्ज्ञ आणि निःपक्षपाती न्यायाधीश असल्या भूमिकेची आहे. ती कशी काय वढते, हे पुढे दिसेलच.

ह्यूम फाईफ कंफरा

पूर्ण स्वदेशी व टिकाऊ

३ इंच ते ७२ इंच व्यासाचे पाईप व
अर्धगोल पाईप मिळतात.

टाक्या, खांब, सेप्टीक टाक्या वगैरे

कांकीटच्या वस्तु

आम्ही केलेल्या फारच टिकाऊ असतात.

— सर्व प्रांतांत कारखाने आहेत —

इंडियन ह्यूम पाईप कंपनी, लिमिटेड

बलार्ड इस्टेट, मुंबई.

“अर्थी”चे व्यवसायबंधूंकडून अभिनंदन

(‘अर्थी’स दुसरे वर्ष लागले, ह्यासंबंधाने कित्येक व्यवसायबंधूंनी ‘अर्थी’च्या कामगिरीबाबत प्रशंसोद्गार काढून त्याचे अभिनंदन केले आहे, याबद्दल आम्ही त्याचे अत्यंत आभारी आहो. कांहीं निवडक अभिप्राय खाली उद्धृत केले आहेत.)

“प्रो. वामन गोविंद काळे यांनी महाराष्ट्रांत आर्थिक विषयाची गोडी उत्पन्न करून आर्थिक उलाढालींत महाराष्ट्राला योग्य असे स्थान मिळावे म्हणून गेलीं कित्येक वर्षे बरीच खटपट चालविली आहे. त्यांनी वरील विचारानेच गेल्या वर्षी ‘अर्थ’ नांवाचे साप्ताहिक सुरू केले व महाराष्ट्रांत त्या पत्राचे यथोचित स्वागतही केले. या वर्षाच्या प्रारंभी या पत्राला दुसरे वर्ष लागत असून गेल्या वर्षाप्रमाणेच किंबहुना अधिकच कामगिरी त्याच्याकडून होईल अशी अपेक्षा आहे. महाराष्ट्रांतील मध्यमवर्गातील तरुण लोकांचे लक्ष आर्थिक व्यवहाराकडे लागेल तर त्यांच्यातील बेकारीला आळा बसेल. हे लक्ष लागवें म्हणून उद्योगधंदा, व्यापार, शेती, सहकारी चळवळ, चलन, विमाव्यवसाय, बँकिंग, सरकारी जमाखर्च वगैरेची सांगोपांग व अधिकारयुक्त माहिती या पत्रांत दिली जाते. रिझर्व्ह बँक ही आतां यापुढे राष्ट्रांतील अर्थव्यवहाराचे केंद्र बनणार. त्या संस्थेची माहिती या पत्रांत मराठीत दिली जात असल्याने महाराष्ट्रांतील व्यापारी वर्गाची मोठीच सोय होत आहे. गेल्या साहित्य संमेलनाच्या अध्यक्षीय भाषणांतही ‘अर्थ’ पत्राचा उल्लेख प्रामुख्याने केला गेला आहे. प्रो. काळे यांची ‘अर्थ’ ग्रंथमाला हीही वरील उद्देशाने चालू केली असून तिचेही तीन ग्रंथ प्रसिद्ध झाले आहेत. अशा या राष्ट्रोपयोगी कार्यास महाराष्ट्रांतील लोक मदत करतील अशी आम्हास उमेद वाटते.”

—केसरी (७ जानेवारी, १९३६)

“सुशिक्षितांतील बेकारी नष्ट होण्यास महाराष्ट्रांयांनी व्यापारी वृत्तीचे बनले पाहिजे असे निश्चितपणे आतां सर्वांना वाटू लागले आहे. असे निश्चित मार्गदर्शन करण्याच्या कामी महाराष्ट्रांत ज्यांनी पुढाकार घेतला त्यांत प्रो. काळे यांना अग्रस्थान देण्यास हरकत नाही. त्यांचा अर्थशास्त्राचा अभ्यास जबर आहे. शिवाय त्यांना टॅरिफ बोर्डावर काम करावयाला मिळाल्यामुळे पुस्तकी व्यासंगाला अनुभवाची जोड मिळाली आहे. त्याचा उपयोग पुण्याची मराठा चेंबर, महाराष्ट्र बँक, को-ऑपरेटिव्ह बँक वगैरे संस्थांना ते देत आहेत. त्या प्रमाणेच गतवर्षापासून त्यांनी सुशिक्षितांत हिंदुस्थानच्या आणि महाराष्ट्राच्या आर्थिक उलाढालीकडे चौकसपणे पाहण्याची दृष्टि उत्पन्न व्हावी या सार्थ परिश्रमपूर्वक आणि स्वार्थत्याग करून ‘अर्थ’ साप्ताहिक चालवले आहे. या साप्ताहिकाला दुसरे वर्ष लागण्याच्या आंत पुण्यास ‘व्यापारी जगत्’ नांवाचे व्यापार्यांना उपयुक्त असलेली माहिती देणारे मासिक निघाले यावरून प्रो. काळे यांचे परिश्रम कारणी लागले असे म्हणावयास हरकत नाही. क्लेशः फलेनहि पुनर्नवतां विधत्ते या न्यायाने प्रो. काळे यांनी अर्थ साप्ताहिकाच्या दुसऱ्या वर्षास सुरवात केली असून त्यांना यंदा अधिक मोठ्या प्रमाणावर लोकाभ्रय मिळेल अशी आम्हांस खात्री वाटते.”

—प्राविण्य (जानेवारी, १९३६)

आंतरराष्ट्रीय व्यापार

“लॅकेशायरचे कापड जपानी कापडास मागे सारील
—मात्र यंत्रे नवी घ्या”

टेक्स्टाइल मशिनरी मेकर्स लि. चे अध्यक्ष, सर वॉल्टर प्रेस्टन, ह्यांनी मॅचिस्टर येथे रोटरी क्लबांत भाषण केले, त्यांत त्यांनी जपानी कापडाच्या सरशीचे रहस्य उकलून दाखविले. जपानने आपली यंत्रे ज्यांचेकडून विकत घेतली, त्यांचेकडूनच लॅकेशायरचे गिरणीवाले आपली यंत्रे घेतात, परंतु जपानची खरेदी ताजी असून ती यंत्रे ज्यास्त कार्यक्षम आहेत, असे सर वॉल्टर म्हणाले. लॅकेशायरच्या गिरण्यांतील यंत्रांचे मानाने ती यंत्रे ज्यास्त माल स्वस्तांत काढू शकतात. लॅकेशायरच्या गिरण्यांत त्या तऱ्हेची यंत्रे वापरण्यांत आली, तर ब्रिटिश कापड जपानी कापडास केव्हांच मागे टाकील. प्रात्यक्षिक म्हणून सरकारने नव्या यंत्रसामुग्रीने सज्ज अशी गिरणी उभारावी, म्हणजे लॅकेशायर जपानच्या स्पर्धेस हार न जातां फायदा मिळवू शकते, हे जगास दिसून येईल. ह्या योजनेस जो खर्च येईल, त्याचा कांहीं भाग मी स्वतः देईन, माझी त्यांच्या यशस्वितेसंबंधी इतकी खात्री आहे, असेही सर वॉल्टर प्रेस्टन म्हणाले.

ऑन्टिमनी धातूचा व्यापार आणि युद्ध

बंडुकीच्या गोळ्यांत तीक्ष्णता उत्पन्न करण्याकडे ऑन्टिमनी ह्या धातूचा उपयोग केला जातो व चीन देशांतून त्या धातूची विशेष निर्गत होते. १९२४ सालांतील पहिल्या १० महिन्यांशी १९२५ मधील पहिल्या १० महिन्यांची तुलना केली, तर असे आढळते, की इंग्लंडकडे होणारी निर्गत २३% वाढली; इटलीने तर ४६०% ऑन्टिमनी ज्यास्त घेतले. अमेरिकेकडे होणारी निर्गत मात्र ४४% कमी झाली.

फोर्मोसा

चीन देशाच्या किनाऱ्यापासून फक्त १०० मैलांवर असलेले हे बेट जपानच्या सत्तेखाली आहे. त्यांतील लोकसंख्या (सुमारे ५० लक्ष) जरी मूळ चिनी वंशाची असली, तरी फोर्मोसाचे आर्थिक संबंध सर्वस्वी जपानशीच आहेत. ह्या देशांतील कच्च्या मालापासून जपानला ज्यास्तीत ज्यास्त फायदा मिळावा, ह्यासाठी फोर्मोसा बेटासंबंधी दशवार्षिक आर्थिक योजना तयार झाली असून, ती जपानी कायदेमंडळापुढे लवकरच मांडण्यांत येईल.

जकात चुकविण्याची अजब युक्ति !

हॉलंडमध्ये कॉंबड्यांस लागणारा अन्नाचा पुरवठा मुबलक आहे, परंतु तेथून जर्मनीकडे अंही पाठविण्याचे मार्गांत एक मोठी अडचण आहे, ती म्हणजे जर्मनीमधील जकात, ही होय. ही जकात चुकविण्यासाठी, सीमेवरील शेतकरी हॉलंडच्या हद्दीत कॉंबड्या पाळतात व अंही घालण्याचे वेळी त्यांस जर्मन हद्दीत आणतात. अशा रीतीने अंहीवावरील जकात वाचते. दरसाल सुमारे २० लक्ष अंही ह्या मार्गाने जकात चुकवून जर्मनीत प्रवेश करतात !

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे	
बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% (१९४०-४३)	१११-२
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	११९-४
५% (१९३९-४४) लोन	१०९-७
४३% लांब मुदत (१९५५-६०)	११७-४
४% १९६०-७०	११०-११
३३% बिनमुदत	९६-१
३३% १९४७-५०	१०६-०
४% १९४३	१०९-४
निमसरकारी रोखे	
४% पोर्ट ट्रस्ट (बिगर गॅरंटी व लांब मुदत)	१०६-०
४% पोर्ट ट्रस्ट (गॅरंटी व तीन महिन्यांच्या नोटिशीने परत फेड)	१०४-४
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	१०५-०
४% मुंबई सिटी इन्फ्रस्ट्रक्चर ट्रस्ट बॉन्ड (७०वर्षे मुदत)	१०५-०
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३) ...	१०९-८
५% म्हैसूर (१९५५%)	१२१-४
मंडळ्यांचे भाग	
बँका	
बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१२९-०
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१०५-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३६-०
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१५४२-८
रिझर्व बँक (१०० रु.)	१२८-८
रेल्वेज	
दौंड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ५%)	९८-०
पाचोगा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ६%)	९२-८
अहमदाबाद-भातज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९.३%)	९०७-८
वीज	
बाँबे ट्रॅन्वे (ऑर्डि. भाग ५० रु., डिव्हि. १३%)	१४८-७
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२२३-१२
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२२१-४
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्डि., डिव्हि. ५.३%)	१५१७-८
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७.३%)	१५२२-८
इतर	
टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	१९०-१०
टाटा आयर्न (१०० रु. ड. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१६२-४
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्डि.)	१४७-०
टाटा आयर्न (३० रु. डिफरेंड)	५६६-४
सोने-चांदी	
चार्टर्ड बँकेचे सोने	तोळ्यास ३४-१२
मिंट	तोळ्यास ३४-११
हिंदी मिंट चांदी	१०० तोळ्यांस ४८-१०
हिंदी मिंट चांदी (वायदा)	१०० तोळ्यांस ४८-८

NOTICE TO CONTRACTORS.

Tenders are invited for the work of "Improvements to low-lying portions, miles 75 to 84 of Bombay Poona Road (Providing a surface of premixed asphalt 2½" thick including sealcoat) valued approximately at Rs. 1,86,000/-.

2. Tender forms and other particulars regarding earnest money, deposit, time limit for the execution of the work should be obtained from the office of the undersigned during office hours on payment of Rs. 2/-.

3. Last dates of issuing and receiving tenders together with a solvency certificate and a receipted chalan for Rs. 1860/- as earnest money are 30th and 31st January 1936 respectively.

Executive Engineer's Office, } G. D. DAFTARY.
Poona Division. } Executive Engineer,
Central Offices Building. } Poona Division.
Poona, 17th January 1936.

PUBLIC WORKS DEPARTMENT

NOTICE.

Sealed tenders will be received by the undersigned in his office at Thana up to 2 P. M. (S. T.) on 27th January 1936 for rebuilding 148 units for Police Constables at Thana estimated to cost Rs. 1,24,200/-

2. Blank forms with specifications can be had on payment of Rs. 5/- on any working day during office hours except the day on which tenders are to be received.

3. Each tender should be accompanied by a chalan of Rs. 2,500/- as earnest money paid into any Government treasury or the Reserve Bank of India without which no tender will be considered.

4. The Superintending Engineer, Northern Circle, Bombay, does not bind himself to accept any or the lowest tender and no reason for the acceptance or rejection of any tender will be given.

B. K. BOSE,

Executive Engineer,

Thana, 15th January 1936. Thana Division.

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street
Bombay

716, Sadashiv Peth
Poona City

हिंदी चलनाबाबत मनोरंजक माहिती

(१)

हिंदुस्थानांतील नाण्यांच्या वजनांत होणारी घट

नाण्यांच्या देवधेवीत तीं शिजत जाऊन त्यांचें वजन हळुहळु कमी होतें. कांहीं विशिष्ट मर्यादेबाहेर वजनांत घट झाली, म्हणजे हलकीं नाणीं जमा करून सरकार तीं टाकसाळीकडे पाठवितें. ह्यासंबंधी, १९३४-३५ सालाचा चांदीच्या नाण्यांचा तपशील येथें दिला आहे:—

हलकीं झालेलीं चांदीचीं नाणीं.

नाणीं	रुपये		लहान नाणीं		सर्व नाणीं	एकूण
	घट २% ते ६३%	घट ६३% ते २५%	घट २% ते १२ ३/४%	घट १२% ते २५%	घट २५% पेक्षा जास्त	
रुपये	३,५०,२७३	७९,७४८	१,०३,२०५	५,३३,२२६
अधेल्या	१६,०७,८६२	१,२६,५०३	४८,७१५	१७,८३,०८०
पावल्या	३,६४,४५६	७,०९५	३,७१,५५१
चवल्या	६४,२७९	१०,९१३	७५,१९२
एकूण	३,५०,२७३	७९,७४८	१६,०७,८६२	५,५५,२३८	१,६९,९२८	२७,६३,०४९

‘अर्थ एव प्रधानः’ इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

महाराष्ट्राच्या आर्थिक प्रगतीचा मजबूत पाया

अर्थ

मध्यप्रांत व वऱ्हाड

हायस्कूल, मिडल स्कूल व नॉर्मल स्कूल ह्यांतील शिक्षकांच्या ग्रंथालयासाठीं मंजूर

मुंबई इलाखा

सरकारी व सरकार-मान्य शाळांत व ट्रेनिंग कॉलेजांत घेण्यासाठी मंजूर

[व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सहकार, बँकिंग इत्यादि आर्थिक विषयांस वाहिलेलें साप्ताहिक]

संपादक : प्रो. वा. गो. काळे

सहायक : श्री. श्री. वा. काळे

महाराष्ट्राच्या मनें उद्योगधंदे, व्यापार, इत्यादि धनोत्पादक व्यवहारांकडे वळून त्यांस ह्या विषयांची गोडी लागवी, या दृष्टीनें ‘अर्था’ची मांडणी केलेली असते. व्यापारी, शिक्षक, विद्यार्थी, सार्वजनिक कार्यकर्ते व सर्वसाधारण नागरिक ह्या सर्वांनी ‘अर्था’चें वाचन केलें असतां महाराष्ट्राच्या आर्थिक उन्नतीचा मजबूत पाया तयार झाल्याखेरीज रहाणार नाही. उद्योगधंद्यांत असणाऱ्या, त्याचप्रमाणें त्यांत नव्यानें पडणाऱ्या सर्वांस हें पत्र मार्गदर्शक होईल.

प्रत्येक महाराष्ट्रीय कुटुंबांत व शाळेत अर्थ वाचला जाणें आवश्यक आहे. वार्षिक वर्गणी फक्त चार रुपये असून टपालसर्व्हे वेगळा नाही. मनिऑर्डर पाठवून वर्गणीदार व्हा.

व्यवस्थापक, अर्थ, अर्थ ऑफिस, पुणे ४

K. K. & Co.

Photographic Dealers
POONA.

एन. ए. अँड फ्रेंड्स

स्टेशनर्स, जनरल मर्चंट्स, अँड कमिशन एजंट्स.
आप्पा बळवंत चौक, पुणे २.

CONFIDENCE

is a worth-while asset in business building. The success that has attained Hindusthan's efforts to serve the public has its origin in public confidence, its

YEARS OF

Efficient Management, Fair Dealings, Prompt Settlement of Claims, Liberal Terms, Enterprize, Judicious Reserves, Sound Investments, Huge Assets and Useful Service

HAS CREATED

PUBLIC CONFIDENCE

The following figures will convince you :

NEW BUSINESS

This year 1934-35

Exceeds

2 CRORES & 50 LAKHS

BONUS

PER THOUSAND PER YEAR

On Endowment Rs. 23 On Whole Life Rs. 20

HINDUSTHAN

Co-operative Insurance Society, Ltd.

(ESTD. 1907)

Branches : Bombay, Madras, Delhi, Patna, Lahore, Lucknow, Dacca,

Offices : throughout India & the East.

S. C. MAJUMDAR, N. SARKAR
MANAGER : Bombay Branch. | General Manager.
POONA OFFICE — 180, Budhwar Peth.

काटकसर आणि चढाओढ

सध्याचे आर्थिक मंदीचे दिवसांत अधिक काटकसर कशी करिता येईल हा विचार प्रत्येकापुढे आढेच. संस्था, ऑफिस, कारखाना, घर इ० सर्व ठिकाणी काटकसरीचा प्रयत्न सुरू आहे.

परंतु

वेळेची काटकसर करणे आरोग्यशिवाय कसे शक्य होईल, आणि आरोग्य मिळण्यास व टिकविण्यास उपाय काय !

याचे उत्तर

आरोग्यमिश्रण

याचे सेवनाने

शौचास साफ होऊं

लागून मूक वाढने

व तरतरी आणि

उत्साह ही वाढतात.

बोधचिन्ह

सर्व एजंटांकडे मिळते.

श्रीधूतपापेश्वर आर्योपाधि कारखाना,
पनवेल—कुलाबा.

डॉन ऑफ इंडिया विमा कं. लि., पुणे

मध्यम वर्गातील

गृहेच्छु लाकर्स

अत्यंत उपयोगी, फायदेशीर

व

सहज सुलभसाध्य

भाडेकरी-घरमालक-गृहयोजना

माहितीपत्रक मागवा व विमदार व्हा.

जनरल मॅनेजर

शेअर विक्री सुरू आहे

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि., पुणे

अधिकृत भांडवल

वर्त विक्रीकरिता काढलेले भांडवल

रु. १० लक्ष

रु. ५ लक्ष

प्रत्येक शेअरची किंमत रु. ५०

१ अर्जासोबत प्रत्येक शेअरला रु. १५/-

२ अर्जमंजुरीनंतर रु. १०/-

प्रमाणे.

बाकी रकम "अनकॉल्ड रिझर्व्ह" म्हणून राहिल.

संचालक मंडळाचे अध्यक्ष:—प्रो० वा. गो. काळे, एम. ए., एक्स मेम्बर, इंडियन टॅरिफ बोर्ड.

उपाध्यक्ष:—श्री. घोडो कृष्ण साठे, बी.ए., बी. एससी., व्यापारी व कॉन्ट्रॅक्टर, पुणे.

प्रॉस्पेक्टस व शेअर अर्जांच्या नमुन्याकरिता लिहा:—

पुणे:—मॅनेजर, दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि., न्यू किताब बिल्डिंग, लक्ष्मी रोड.

मुंबई:—आर. आर. नाबर आणि कं., शेअर व स्टॉक ब्रोकर, एक्झॅमिनर प्रेस बिल्डिंग, दलाल स्ट्रीट, कोट.

नागपूर:—एस. एन. आगाशे आणि कं., चीफ एजन्टस, कॉमनवेल्थ इन्शु. कं. लि., महाल.

हे पत्र पुणे, पेट भांडुर्ता घ. नं. १३६१३ आर्यभूषण छापसाल्यांत रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिले, व रा. श्रीपाद वामन काळे. बी. ए., यांनी 'दुर्गाधिवास,' भांडुर्ता घ. नं. १२७/१३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.